

מחיצה באנשים שלא לדעתם מפני שאין דרך
בנין בכך משמע דאילו היה דרך בנין היה
אסור אף שהם רק מצווים להם שיעמדו, ונראה
דכונת הריטב"א במש"כ דאין דרך בנין בכך,
הוא אמנם מטעם זה שלא העמידו בידיהם אלא
רק ציוו להם ואת"נ באופן שיקחו בידיהם את
האנשים וישימו אותם לשם מחיצה דהוי כעשית
מחיצה בשבת, כמו המקיפין עצמן דמ"ש,
ועפ"י מה שכתבנו יובן מה שהריטב"א מחלק
דמדעת המקיפין הוי כבנין ובלי דעתם לא,
ואין בזה כלל סברה וטעם, אבל לפמש"כ נראה
דכל דהוי לדעת המקיפין ודנין דהמקיפין להוי
כאלו שעושין המחיצה בשבת, שפיר דהו כדרך
בנין אבל שלא לדעת המקיפין א"כ הם שוגגים,
ולא דנים דלהוי כבנין אלא לגבי אלו שציוו
שיעמדו בזה שפיר דאין דרך בנין בכך, דאין
בציוו כלל מעשה בנין, וראיתי להט"ז בס"י
שס"ב סק"ג שהביא לר' יונתן הנ"ל ותמה
עליו דאם עושין בכה"ג כמזיד בעשיית מחיצה,
א"כ גם שלא לדעת המקיפין כל שיש דעת
העושה מחיצה זו להוי כמזיד דהאדם שעומד
הוי כעצים ואבנים, ומשום זה מסיק דלא אתינן
כאן מדין מזיד ושוגג, אלא מטעם שלא יבואו
להקל וכמש"כ הב"י בשם תשובת הרשב"א למה
דאוסרין אפי' אם אחד מהן יודע, וזה כטעם
שכתב רבינו דאוושא מילתא, ותמיהה הט"ז על
ר"י לא קשה כלל וכמש"כ, ומה דנקט דליכא
כלל איסור בעשית המחיצה ע"י אדם גם למקיפין
זהו נגד הריטב"א ור"י, וכן רבינו להלן מסיק
בטעם הנפק"מ בין לדעת ושלא לדעת דאתינן
מדין שוגג ומזיד, ועי' גמי במג"א שם ס"ק
י"א דנקט כן, ושיטת הט"ז אזלא כפי שיטה
זו דהביאה רבינו דאתינן משום דאוושא
למילתא, והנה מה דתלינן באם שייך כאן
במחיצת אדם משום שוגג ומזיד, בדין זה אם
איכא איסור להעמיד מחיצת בני אדם בשבת,
וזהו רק לשיטת אלו דס"ל דמה דמחיצה בשבת
במזיד אינה מחיצה, אתינן מדין קנסא וכדס"ל
לרבינו ולרש"י לעי' בפ"ב ע"ש והבאתי בפירקין
לעי', אבל לשיטת הרמב"ם שפיר גם כי מותר
בשבת מחיצת אדם יש לפרש דלדעת ושלא
לדעת מדין שוגג ומזיד במחיצות קאתינן, מאחר
דשיטתו דלאו באיסורא תלי מילתא, ועי' אמנם
בבית הבחירה כאן דפי' דברי הרמב"ם משום
שוגג ומזיד ואף דאמנם איכא במעמיד להנך
מחיצת אנשים לצרכו להשתמש משום איסור
כאילו עושה מחיצה בשבת כדמוכח מהרמב"ם
עי' לעי' בפ"ב, מ"מ ודאי הוא דמזיד שכתב

הבית הבחירה אליבא דרמב"ם אינו משום
איסורא דהרי שיטת הרמב"ם היא דגם לדעת
דר' נחמיה לא מהני המחיצה והרי ר"ג גם
מעמיד למחיצה לא היה וודאי ליכא איסורא
עליו וכמש"כ שם בפ"ב.

עי' בפירקין לעיל שדנתי אם מחיצת בני
אדם שמהלכין אי הוי כאילו עושין עתה מחיצה
לדעת במקום החדש, ויש לתלות במש"כ כאן
דאי "לדעת" דאינו מתיר הוא מדין מזיד
במחיצות מסתבר דבכה"ג לא מקרי עשיית
מחיצה, דהרי אותה המחיצה היא שמהלכת
וודאי הוא דאף הני דאסרי עשית מחיצת בני
אדם, בכה"ג ליכא כלל ש"ם איסור בהליכתן
אף אם יהי' לדעת, אבל אי אתינן מטעם דאוושא
למילתא שפיר יש לאמר דגם מחיצה זו המהלכת
לדעת אינה מתירה והוי כעשיית מחיצה, עי'
בתו' כאן ד"ה פקק וכו' שהביאו לשיטת רש"י
דמחיצת ארעי מותר בשבת גם כי מהני להכשיר,
אם לא בדאיכא גם גג למחיצות, כגון בסוכה,
ועי' גמי ברש"י דמשמע דהא דמחלקינן בין
דופן ג' לדופן ד' דלאו משום דזה מכשיר וזה
לא קאתינן, אלא דאם עדין ליכא אלא ב'
דפנות אין עליהם שם אוהל וכי עושה לדופן ג'
עשאן אוהל, ועי' בתו' ובראשונים שהקשו
מסוגי' דידן, וצ"ל דרש"י אמנם יפרש כהך
שיטה דאתינן משום דאוושא למילתא, וזה
שייך רק במחיצת אנשים ולא בסדינין, והנה
מה דדעת המעמיד לא מקרי אוושא אף דדעת
המקיף מקרי אוושא גם כי הוי יחידי, צ"ל
דרק דעת זה שעושה למחיצה מקרי אוושא
למילתא, ומסתבר דשיטה זו מתרת גם אם
המעמיד העמידן לשם תשמישו וחולקת על
הרמב"ם.

(יד)

לפי פי' רבנו חזורים בכלי זיין למקומם גם
בלא במקום סכנה וזה כר"י אמר רב, אבל
הרמב"ם פכ"ז הי"ז פסק דדוקא במקום סכנה
כשיד עכו"ם תקיפה או חזורים עם כלי זיין,
וכן פסק הרא"ש וכן איתא בשו"ע סימן ת"ז
ס"ג, ובריי"ף משמע דפסק כר"י אמר רב ולא
הביא כלל להך ביד עכו"ם תקיפה, וע"ש בר'
יונתן דמותר אפי' להעביר ד"א בר"ה לפי
שהשארית כלי זיין מבחוץ הוי סכנת נפשות דשמא
ירגישו בו אויבים, ומשמע דרצה לאמר דאף
כי אין יד עכו"ם תקיפה יש בזה סכנה. וכשיד
עכו"ם תקיפה איכא גם סכנה להשאר שם,

לתמוה במה דסתם דבריו דמשמע דלעולם חוזרין בכלי זינן ולא דוקא כשיד עכו"ם תקיפה כפי שהצריך בפכ"ז הי"ז, ודבריו סותרין אהדדי. וראיתי ליד איתן על הרמב"ם שעמד בזה וכתב דהרמב"ם קיצר כאן וסמך על מש"כ בפכ"ז, וודאי זה דחוק מאד.

לכן נראה דמה דס"ל להרמב"ם דפליגי ר"ג בר יצחק עם ר"י אמר רב, הוא דוקא בבא להציל סתם ולא במלחמה וס"ל לר"י אמר רב דכל הצלה הוי בכלל מה דמצינו בברייתא שתקנו שיהי' חוזרים עם כלי זינן, ואף דמשמעות הברייתא נראה דאיירי במלחמה עי' בתוספתא פ"ג דעירובין אפ"ה הה"ג בכל מצילין כל שיש חששא דאויבין בכלל הלכה זו, אבל ר"ג בר יצחק ס"ל דרק במלחמה ממש איתא להיתר זה ד, עד רדתה ואפי' בשבת ומעתה מדויקין היטיב דברי הרמב"ם דבפ"ב דאיירי במלחמה, ע"ש בהכ"ג וז"ל עכו"ם שצרו על עיירות ישראל וכו' ובכל מקום אם באו על עסקי נפשות או שערכו מלחמה וכו' ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא ולצאת ולעזור לאחיהם שבמצור וכו' וכשיצילו את אחיהן מותר להם לחזור בכלי זינן וכו' עכ"ל, הרי בהדיא דאיירי במלחמה, ובזה אמנם מותר גם כשאין יד עכו"ם תקיפה וכבברייתא דהתקינה, ומה דפסק בשו"ע סי' שכ"ט ס"ט כל היוצאים להציל חוזרים בכלי זינן למקומם, צ"ל דקאי רק על הלכה זו, דאיירי בהצלה וצ"ע, ואולי ס"ל להשו"ע כהרי"ף, ועי' במ"ב סי' ת"ז בשם הב"ח אמנם כן. אבל בההיא דפ' כ"ז, הכ"ג, איירי בסתם הצלה כדאיתא שם, וז"ל, וכל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם או מן הנהר או מן המפולת, וכו', הרי בהדיא דאיירי בהצלה ולא במלחמה, ומן העכו"ם דומיא דמן הנהר איירי, בזה דוקא כי הוי יד עכו"ם תקיפה, דאיכא סכנת נפש הוא דמותר.

עי' רמב"ם פ"ו דמלכים הי"ג דמה דמחנה פטור מלערב עירובי חצרות כשם שפטורין בהליכתן כך פטורין בחזירתן, וע"ש בלח"מ דתמה על הכ"מ שכתב דהמקור הוא ממה דחוזרים עם כלי זינן, דמה דמיון יש לזה, דשאני התם שתקנו משום מעשה שהיה ע"ש, ברם לפמש"כ מבואר שפיר דברי הכ"מ דמההיא דחוזרין עם כלי זינן ילפינן דעדין מקרי חזרת מלחמה דהרי מתירין אפי' הוצאה דאורייתא אף דליכא סכנת נפש ממש וע"כ דאחינן דהוי בכלל „עד רדתה" דמלחמה וכמש"כ, ומעתה

ולכן חוזרים למקומם ויש לעיין מגין לקח הרמב"ם דיש פלוגתא בזה, דאפשר דר"ג בר"י אינו חולק על ר"י אמר רב אלא בא לתרץ לאוקמי למתני' דחוזרים למקומם היינו ממש למקום שיצאו אף דרחיק טובא, והנה מה דאמרינן התקינה שיהי' חוזרים למקומם, אין הכוונה דהוי מתקנה, וכי יתירו איסור הוצאה דאורייתא משום תקנה אלא ה"פ התקינה וקבעו דזה מקרי סכנה. ולפ"ז תמוה יותר מנ"ל להרמב"ם דפליגי אי הוי סכנה או לא דמילתא דלא מיסתבר הוא, עי' בב"ח בסי' ת"ז דנקט דמותר לחזור בכלי זינן גם בשיד ישראל תקיפה משום מעשה שהיה וזה כהרי"ף. לכן נראה דלעולם לכ"ע אין סכנה ממש כדי להתיר מחמת סכנת נפשות, ומה דהתקינה שיהי' חוזרין למקומן אחינן מכלל מה דדרשינן „עד רדתה" ואפי' בשבת, כדאיתא בשבת דף יט. ופסקה הרמב"ם בפ"ב דשבת הכ"ה ובפ"ו דמלכים הי"א, וודאי לא איירינן דיש ממש סכנה אם לא נלחם בשבת דא"כ למ"ל קרא לרבות עד רדתה. אלא זו הלכה במלחמה, דהתורה נתנה דין סכנה בכל מלחמה דמכיון שהתחילו במלחמה לא צריכין לדון בכל שבת אם יש סכנה באי המשכת המלחמה, משום דלעולם א"א לקבוע במלחמה את המצב ואת המפנה העלול להיות. וראיתי בדרישה בטור אר"ח סי' רמ"ט סק"א דדוקא בהתחילו בהיתר דהיינו ג' ימים לפני השבת הוא דאמרינן עד רדתה אפי' בשבת, וודאי אילו יהי' סכנת נפשות מותר בכל גונא וע"כ מוכח כמש"כ שזה היתר במלחמה שהתורה נתנה עלה היתר של סכנת נפש. ושפיר דזה דוקא בהתחילו בהיתר, אבל התחילו באיסור ליכא להיתר זה. ומעתה קודם שקרה מה שהכירו אויבים, הוי ס"ד דכיון דחוזרים כבר מהמלחמה נתקיים כבר „עד רדתה", אבל לאחר שקרה שהכירו אויבים רדפו אחריהם וכו' ודחקו זה את זה והרגו יותר ממה שהרגו אויבים, תקנו ד, עד רדתה" דמלחמה לא מתקיים עד שיחזרו למקומם עם כלי זינן, ומעתה אחי שפיר במה דס"ל להרמב"ם דר"ג דאוקי ביד עכו"ם תקיפה חולק ע"ז, מאחר דלא איירי בזה ולא מצינו דלהוי חזרתם עם כלי זינן בכלל „עד רדתה", ולר"ג מה דאיתא בברייתא התקינה שיהי' חוזרים איירי ביד עכו"ם תקיפה ואיכא סכנה, אח"כ שוב ראיתי לרמב"ם בפ"ב דה' שבת הכ"ג וז"ל וכשיצילו את אחיהן מותר לחזור בכלי זינן שלהם למקומם בשבת כדי שלא יכשילם לעתיד לבוא, ויש

הותר, כגון קידוש החודש ומלחמה, אמרינן שבכלל היתר זה כל צרכיהן, וגם צורך זה שבא להם מחמת החששא דשמא יכשילם לעתיד בכלל צרכיהן הוא ונכללים בכלל קידוש החודש ומלחמה להתירן בשבת, אבל בסכנת נפש לא הותר בה רק ההצלה, ולכן כל שאין עתה סכנת נפש לא התירו, ומש"ה הביאה הרמב"ם להלכה זו רק בפ"ב דשבת כי איירי במלחמה, ולא בפכ"ז, ושם הצריך שתהי' יד עכו"ם תקיפה וגם הצריך דלהוי באופן שהם מפחדין לשבות במקום שהצילו, דעדין יש שם חששא שיתקיפו עוד ואילו במלחמה להלוחמין ולאילו שבאו להציל לא הוזכר דבעינן שיהי' מפחדין לשבות שם.

(טו)

בזה איכא פלוגתא דעי' בתו' מה: בד"ה ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם דפירושו כרגלי הממלא, וזה שזכה ראשון הרי הן כרגליו אבל לא כן ס"ל לרש"י בביצה דף לט. ע"ש בד"ה הרי הן כרגלי כל אדם וכו', והובאו דבריו בתו' כאן מו, בד"ה נהרות, וס"ל דבכה"ג אין להם כלל שביתה לא במקומן ולא כרגלי בעלים ולא כרגלי הממלא אלא כל אדם מוליכין ברגליו ושיטת רבינו מבוארת כאן כשיטת התו'. וטעם פלוגתתם הוא, דהנה עי' ברשב"א כאן בד"ה ביו"ט שהקשה דמ"ש דאדם שהיה ישן לרבנן דאין קונה שביתה, וגם כי יתעורר משחשיכה תו אינו קונה שביתה, ואמאי בכלים קונים שביתה אף בשבת, ותירץ דשאני כלים דנגררים ביו"ט אחר אחרים והרי הן כרגלי כל אדם, ולפי טעם זה אין נפק"מ בין ירדו הגשמים ביו"ט לירדו בעיו"ט ולעולם אמרינן דנגררים בתר בעלים, ודינן דכל שזכה בהם נגררין בתריה, ונעשה שביתתן כשל בעליהם, אבל ברש"י ביצה לט. בד"ה כרגלי הממלא כתב דאתינן משום דאמרינן יש ברירה להחמיר והוברר הדבר מאתמול דלהאי גברא תו וברשותו קיימי, ע"ש, ומשמע דס"ל לרש"י דבלי טעם דברירה לא היה קונה כלל שביתה בשבת וכקושיית הרשב"א שהבאתי, דמ"ש כלים מישן בין השמשות דתו לא קנה עוד שביתה, ורק משום דאמרינן ברירה הוא דמשוי כאילו קנו שביתה מאתמול, ומעתה כל זה בירדו עוד מעיו"ט, וכן בבורות דעולי בבל שהם נחים, אבל בירדו גשמים ביו"ט וכן בנהרות המושכין, כאן בדף מו. ושם בביצה לט, דאף אילו היה

שפיר דיליף הרמב"ם דבכלל זה דהתירו במחנה של מלחמה עירובי חצירות יש היתר גם בחצירות, מאחר דגם בחצירתן עדין מקרי מחנה של מלחמה, מדמותר לחזור עם כלי זיינן, ועי' עוד בלח"מ הנ"ל שתמה במש"כ הרמב"ם בפ"ב דשבת דמש"ה מותר בחזרה עם כלי זיינן מטעם שלא להכשילן לעתיד לבוא, ואילו בגמ' איתא מחמת מעשה שהיה. ברם לפמש"כ יש לאמר דכוונת הרמב"ם דכיון דיכול לבוא פעם לידי כשלון וכמעשה שהיה הוי עדין בכלל עד רדתה הוא, ומקרי שהמלחמה עדין קיימת, ובא הרמב"ם לפרש דהך התקנה שיהי' חוזרין, אינה סתם תקנה אלא חששא שלא יכשלו בפעם אחרת, ואף דעתה נראה לעין כאילו אין עוד סכנה אפ"ה כיון שיכול פעם לבוא לידי כשלון מקרי עוד מלחמה ואיתא בה ההלכה ד, עד רדתה.

ויותר נכון לפרש דדוקא על אלו שצרו עליהם הוי חזרתן בכלל מלחמה, אבל אלו שבאו לעזרה ממקומות אחרים לגבי ידיהו לא אמרינן דחזרתן למקומן בכלל, עת רדתה, ולא התירו להם אלא מטעם זה שלא יכשילם לעתיד לבוא ומשום חששא זו מתירין שפיר אפי' דאורייתא, כדמפורש בר"ה דף כא: שם במתני', הרי דטעם זה מהני דלהוי נכלל בכלל מעשה זה של קדוש החודש שהותר בה חילול השבת, והה"נ במלחמה כן, ומשמעות המשנה דעירובין משמע כן, לפי הך גירסא במתני', שכל היוצאים להציל וכו', ע"ש במסורת הש"ס. והרי ר"י אמר רב מוקי למתני' בהצלה ויליף לה ממלחמה, וכמש"כ, ואפ"ה איתא במתני' הטעם, שכל המצילין וכו' ור"נ בר יצחק אינו חולק על ר"י אמר רב אלא בזה דמדמי כל הצלה שיש חשש של אויבין לדין מלחמה. אבל בהלכות מלחמה ממש אין כלל פלוגתא ודו"ק. ומה דהוצרכו בגמ' להא דתניא שתקנו שיהיו חוזרין בכלי זיינן, נראה דאי לאו דמצינו דהתירו זה באנשי המלחמה עצמן לא היינו מתירין למצילים, ורק כי מצינו שהותר לאנשי מלחמה, מהני הטעם שלא נכשילן לעתיד לשווי למצילין גם בשעת חזרתן כדין הלוחמין, ולפ"ז דוקא למצילים שבאו לעזרת אחיהם במלחמה איתא להלכה זו אבל באו להציל מן הנהר ועכו"ם כהניא דפכ"ז לא הותר אלא בשעה שיד עכו"ם תקיפה, ולא מהני הטעם שלא נכשילם לעתיד להתירם לחזור עם כלי זיינן גם כשיד ישראל תקיפה, דכיון דגם להמוצלים עצמן אסור להם אין המציל עדיף, וגמצא בכללו של דבר דכל דאתינן בהיתר חילול שבת משום דמעשה זה